
Vandskabsmalere

Vandskabsmalere som kategori er kun ringe udforsket. Christensens korte afhandling fra 2017 /1/ var den første dybgående bearbejdelse af emnet. Men med væksten af cross-over bevægelsen mellem miljø og billedkunst er der kommet mere fokus på emnet. Har malerne været bevidst om miljøforhold når de valgte motiver? Var Sandro Botticelli, Wilhelm Marstrand eller Edvard Munch bevidste om havets tilstand da de malere deres ikoniske lærreder? Det er det der undersøges i det følgende.

MOGENS HENZE

Vand som skabende medie

Sandro Botticelli, den italienske renaissance-maler, har skildret havet som det skabende medie i maleriet Venus fødsel. Mange hæfter sig ved den smukke Venusfigur, men glemmer helt at det centrale i billedet er havet hvorfra hun stiger op. Hun fødes i fuld udvokset tilstand hvilket er underfuldt, men illustrerer havets magt som skabende kraft. Havet er skildret jomfrueligt rent gennem de drysende blomster. Man mener maleriet er skabt i Firenze, men da Arno allerede har været beskidt af spildevand på Botticellis tid, har man overvejet hvorfra han har fået inspirationen til et krystalklart hav. Det er sandsynligt at han har benyttet Adriaterhavet som så ses på billedet, figur 1. Botticelli har været meget bevidst om at male havet uden forurening.

Vand som bæremedie

Billedet af Danmarks største bygherre på Trefoldigheden ved Kolberger Heide yder ham ikke fuld retfærdighed. Chr. IV ser noget ramponeret ud, men trods dette kan man fornemme hans beslutsomhed og virkelyst,

som i parentes bemærket fik ham til at tømme statskassen for at bygge Rosenborg, Børsen, Rundetårn, Regensen, Frederiksborg slot, Nyboder, Ulriksholm (bygget til hans søn Ulrik Christian Gyldenløve) samt føre forskellige krige. På billedet er Kielerbugten det centrale vandelement som holder skibet flydende og sikrer kongens overlevelse. Meget elegant har Marstrand undladt at vise bugtens vand, blandt andet fordi det var rødt

af blod, men også for at skærpe beskuerens opmærksomhed mod majestæten. Iøvrigt var der ikke plads på væggen nedenfor i Roskilde Domkirke til at male vandet, se figur 2. Således er kunsten en blanding af valg og fravalg af de forhåndenværende muligheder.

Fjorden som skønhedsmedie

Den danske maler Laurits Andersen Ring malede et af sine smukkeste malerier ved

Figur 1. Sandro Botticelli, Venus fødsel, 1484-1486. Galleria degli Uffici, Firenze

Figur 2. Wilhelm Marstrand, Chr. 4 på Trefoldigheden, 1865. Roskilde Domkirke (Aquadfoto 2019, Danmark)

Roskilde Fjord. En sommerdag så dårende dejlig, som kunne have været malende beskrevet af H. C. Andersen 30 år tidligere. Ring har, inspireret af de nederlandske malere, lagt horisontlinien lavt for at kunne vise den blå himmel, der spænder fra det spæde hvidblå ved vandoverfladen til det himmelblå øverst. Billedet sitrer af sommer, se figur 3. I år 1900 da billedet blev skabt var sommeren varm: maximumtemperaturer i juni, juli og august var hhv. 30.7, 32.6 og 31.5 grader. Det fremgår også af billedet at det ikke er malet 23. juni, for Sankthans år 1900 var skyet og med stedvis regn. Nedbøren var iøvrigt omkring 60 mm i hver af de 3 sommermåneder /2/ så der har været mulighed for at finde mange fine sommerdage til malearbejdet ved den på det tidspunkt rene fjord. Billedet af Roskilde Fjord er med rette med i den danske kulturkanon indenfor billedkunst.

Vand som angstmedie

Mange mennesker har angst for vand. Hydrofobi er det lægefaglige udtryk for vandskræk. Kemikere kender begrebet som en betegnelse for en kemisk egenskab: at et stof er vandskyende.

Edvard Munch var en plaget person. Han var i en periode under psykiatrisk behandling på professor Jacobsens klinik i København /3/. Danmark har derfor en central placering ved gennem lægebehandling at have bidraget signifikant til Munchs værk. I sine malerier viser Munch vandet som angstgiver. Særlig

berømt er Skriget, se figur 4.

Personen på broen skriger, måske af vandskræk. Og farverne er med til at fremmane den uhyggelige sindstilstand. Da Munch malede billedet var vandet endnu ikke forurenset med antibiotika fra lakseopdræt. Der findes flere oliemalede versioner af Skriget

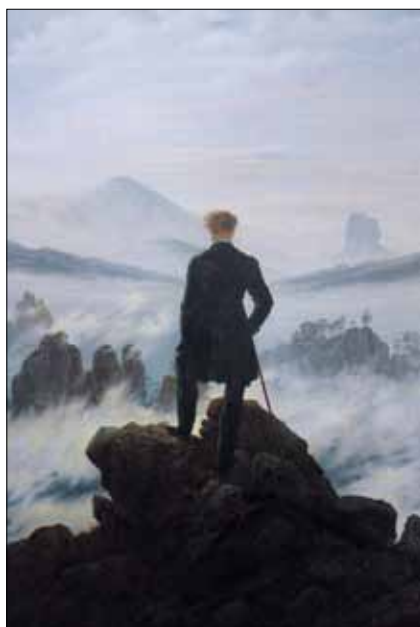

Figur 3. Laurits Andersen Ring, Sommerdag ved Roskilde Fjord, 1900. Randers Kunstmuseum.

Figur 4, Edvard Munch, *Skriet*, 1893. Nationalgalleriet, Oslo.

Figur 5. C.D. Friedrich, *Der Wanderer über dem Nebelmeer*, 1818. Kunsthalle Hamburg

samt en lang række træsnit. Som andre malede Munch i serier når han havde fået skabt et motiv han var tilfreds med.

Vand som æterisk medie

Når vandet fordamper skabes undertiden tåge. Benyttelse af fordampet vand har den tyske romantiske maler med de 3 fornavne: Caspar David Friedrich udforsket. Hans berømte maleri fra 1818 *Der Wanderer über dem Nebelmeer* viser en virtuos benyttelse af tåge, se figur 5. Var maleriet skabt hundrede år senere ville en del af tågen være forurenet af skorstensrøg fra Ruhrdistriktet. Vandrerens som skuer ud over det ukendte bjergområde er undertiden fortolket som forskeren der ser ud over det ukendte. Måske er maleriet en hyldest til Alexander von Humboldt (1769-1859) tysklands store naturforsker. Den afbildede person kunne godt svare til von Humboldt, hvis alder var 49 år, da Caspar David Friedrich skabte maleriet. Feminister

har været utilfredse med at Friedrich har malet en mand, men havde der været en kvindelig model i atelieret havde han sikker brugt hende. Han har blot brugt det forhåndenværende køn som model.

Vandet som grundfarve

Monet malede åkander og brugte vandet som grundfarve for sine åkandebilleder. Det var serieproduktion fra hans side, ialt over 250 åkandebilleder blev det til i hans liv (1840-1926). Hans vand kan have mange farver, fra hvidt over grønt til mørkeblåt. Men vandet er bare det fluidum som åkanderne hviler i. Monet var i de sidste år af sit liv næsten blind hvorfor farverne ændrede sig til mere uskarpe og udflydende flader. Men smukke er de. Hans malerier i Musee de l'Orangerie dækker 2 ovale sale med malerier på alle væggene. Han malede på dem til sin død, hvorefter de blev hængt op. Det er en tur til Paris værd. Her er, i figur 6, vist et af hans åkandebilleder der befinder sig i Bayern.

Vand som hygiejnisk medie

Vand er velegnet til bad. I tidligere tider, inden man havde bedefaciliteter inderdørs, var et havbad, ihvertfald om sommeren, en fin foranstaltning. For hundrede år siden var de små danske havne gode til badning. Senere blev de forurenet af husspildevand og spildevand fra fiskeindustri /4/. Trenden er dog i disse år ved at vende. Siden 1970'erne er spildevandsrensningen kraftig forbedret/5/ og i disse år bliver der stigende omfang etableret havnebade rundt om i Danmark. Billedet på figur 7 viser den danske marinemaler Vilhelm Carl Ferdinand Arnesens maleri fra nordkysten af Sjælland, med de badende og legende drenge i havneindløbet. Piger må ikke være med, så de må nøjes med at se på fra kajkanten.

Vand som opløsningsmedie

Brugen af akvarel er af gammel dato. Det er en svær teknik, for man kan ikke rette på motivet når farven først er påført. Det giver en anden effekt end oliemalerier hvor man kan male lag på lag og opnå en taktilitet som akvarellen ikke har. Det er vigtigt at vandet man benytter til akvareller er rent. Det er oftest drikkevand. I 1800-tallet var drikkevandet ofte sundhedsfarligt, men det har næppe påvirket dets funktion som akvarelingrediens. JMW Turner (1775-1851) var en mester i akvarel, særligt med gule og røde farver. Han skildrede det brændende parlament i London (16. oktober 1834), se figur 8. Det brændte ned til grunden og blev genopbygget på samme sted. Hvorlænge det kan få lov til at bestå er ikke til

Figur 6. Claude Monet, *Nymphéas*, 1915. Neue Pinakothek, München

Figur 7. Vilhelm Arnesen, *Badende børn Nordsjælland*, 1911. Privateje. (Aquafoto 2019, Danmark)

Figur 8. John Millard William Turner, *Parlamentet brænder*, akvarel, 1835-36. Tate, London

at sige i disse tider.

Konklusion

Der er mange aspekter af vand som ikke har været berørt her, fx. vand til dåb samt fostervand. Det sidtnævnte er dog tidligere behandlet i *Vand & Jord*/ 6/.

Vand kan bruges som inspiration og medie for billedkunstnere som denne korte gennemgang har vist. Og så kan det drikkes, forurenes, bades i , fortyndes med alkohol og meget mere.

Referencer

- /1/ M.H.Christensen: Vandskabsmalere: L. A. Ring og miljøteknologien. *Vand&Jord*, 24, nr. 1, 13-15, 2017
- /2/ J. Theilgaard: *Det Danske Vejr*, Gyldendal 2007
- /3/ J. Selz: E.Munch. Crown publishers, Inc. New York 1974
- /4/ L.Winther, M.Henze, J.J.Linde og H.Thorkild Jensen: *Spildevandsteknik*. Polyteknisk Forlag 1998
- /5/ M.Henze, P.E. Sørensen & G. Petersen. *Spildevandsrensning I Danmark 1969-2014*. *Vand & Jord*, 21, Nr.4, 160-167, 2014
- /6/ P.E.Dant: *Fostervand - en overset punktforurening*, *Vand&Jord*, 3, nr.1, pp 43

MOGENS HENZE, DTU Miljø. Har arbejdet med spildevandsrensning. Redaktør af *Vand&Miljø* og for *Vand&Jord* 1984-2019.